

TILVÆKST Grovfoder nr. 4, 3. marts 2023

Indhold

- **Mark**
  - Er dine græsmarker klar til vækststart?
  - Etablering af hestebønner og ærter
- **Regler og tilskud**
  - Bruger du svovlsur ammoniak, flydende gødning eller urea?
  - Jordprøver på kvæg-undtagelsesbrug
  - Jordprøver til ARLA tillægsmodel for bæredygtighed
  - 3 meter dyrkningsfrie bræmmer langs vandløb og søer

MARK

Er dine græsmarker klar til vækststart?

Af planterådgiver Thomas Harbo

Skal græsmarken strigles, eller er den tynd og har brug for reparation ved isåning? Mange steder er der allerede så megen vækst i græs- og kløverplanterne, at du kan gå en tur over græsmarkerne for at kontrollere, om de er klar til den kommende sæson. På kolde og fugtigere arealer kan der gå nogle uger endnu førend planterne rigtigt kommer i gang.

Strigling eller afpudsning og tromling?

Den generelle anbefaling er, at du kun skal strigle, pudse af eller tromle, hvor der er behov for det. Har du fået taget sidste slæt på så tilpas et tidspunkt i efteråret, at der ikke er nævneværdigt gammelt græs på marken nu, er der ingen grund til at strigle marken. Ligger der så meget gammelt græs, som et delvist indtørret og isolerende lag, at du vurderer, at det vil hæmme ny væksten eller evt. forringe kvaliteten af første slæt, kan du køre marken over med en fingerstrigle. Græsset skal være tørt, så det nærmest smuldrer. Afpudsning er sjældent en god idé, da der alt for ofte kommer til at ligge for mange bunker tilbage på marken. Hvis du vælger at trimme marken, bør det uanset metode ske inden, at der bliver så meget nyvækst, at du kommer til at klippe i de nye skud. Det må IKKE ligge tilbage i klumper.

Har muldvarpene haft travlt i marken i vintermånederne, skal skuddene jævnes og marken tromles. En tung græsmarkstromle med slæbeplanke er ideel hertil, men en gammeldags græsmarksharve og betontromle kan også fint anvendes.

Ingen kørsel på frost

Uanset hvilket ærinde du har i marken, må du ikke køre, når græsset er frosset. Når væksten er startet, er især de nye friske skud meget følsomme for fysiske skader i frostvejr. Indimellem ser vi slemme skader efter færdsel på frosset græs, hvor sporene står helt tydelige til efter første slæt.

Billede 1 Undgå at køre på græsset en morgen med rim, selvom det kan være fristende. Det kan give slemme skader på græsset. (Foto: Thomas Harbo, SAGRO)

Isåning eller omlægning?

Produktionen i græsmarken bliver kun høj nok, hvis der er tilstrækkeligt med planter og græsset er uden huller.

Ved optælling i sårækken skal du kunne finde flg. plantetal. Bemærk at pletter større end en desserttallerken eller et fodaftryk uden plantedække er utilfredsstillende.

Billede 2 Plantedækket i en ældre slætgræsmark er ved at være for ring med mange mindre områder uden græs. Hvidkløveren er ved at vokse ind i de åbne pletter. (Foto: Thomas Harbo, SAGRO)

- Slæt: 20-25 levende græs- og kløverplanter pr. løbende meter sårække; flest hvor der ingen – eller kun få – hvidkløverplanter findes.
- Afgræsning: 30-40 levende græs- og kløverplanter pr. løbende meter sårække; flest hvor der ingen – eller kun få – hvidkløverplanter findes.

De praktiske erfaringer med isåning er desværre ret dårlige, hvilket også bekræftes af forsøg, hvor der heller ikke findes nettomerudbytter for isåning. Er det kun mindre områder – måske op til 5 procent af marken, hvor der ingen, eller kun få, hvidkløver findes, eller max. 10 procent ved bedre hvidkløverbestand, kan du prøve med isåning. Du skal helst anvende en såmaskine med skiveskær og tromle efterfølgende, så frøene får god jordkontakt. Alt andet lige er der

større chance for et godt resultat, jo tidligere du sår efter.

Er marken allerede tvivlsom nu, skal du ikke forvente mirakler, og du bør derfor planlægge at lægge marken om til næste sæson. Mest aktuelt vil det være at reparere mindre pletter eller områder med tynd plantebestand i en i øvrigt god nyudlagt mark fra sidste år. Vil du i en sådan mark prøve med en reparation, der muligvis kan holde i flere sæsoner, skal du vælge at iså 15 – 20 kg/ha af den græsblanding, marken er etableret med. I ældre marker er udsigten til succes noget mindre, men vil du på trods heraf prøve at øge græsmarkens produktion, skal du i sådanne marker iså 20 – 25 kg/ha af en hurtigvoksende græsart som italiensk rajgræs, rajsvingel af rajgræstypen eller evt. hybridrajgræs. Italiensk rajgræs holder kun denne sæson, mens hybridrajgræs og rajsvingel af rajgræstypen evt. også kan ligge til produktion næste år, hvis isåningen undtagelsesvist lykkes rigtig godt.

Tabel 1 Arter og udsædsmængde ved isåning

Isåning	Mængde [kg/ha]	Holdbarhed
Græsblanding	15-20	2 – 3 år
Rajsvingel af rajgræstypen	20-25	2 år
Hybridrajgræs	20-25	1 år

Etablering af hestebønner og ærter

Af planterådgiver Peter Siebert

Inden længe vil etableringen af vårsæd så småt gå i gang. En tidlig etablering af hestebønner og ærter er at foretrække, og bør prioriteres før etablering af vårkorn. Fokus skal være på at så ensartet i en dybde af 6-8 cm for ærter og 6-9 cm for hestebønner.

Selvom priserne på kvælstof og protein ikke er på sidste års niveau, er der stadig nogen interesse for at dyrke hjemmeavlede proteinafgrøder. Særligt hestebønner har fået øget opmærksomhed i de senere år som en kilde til hjemmeavlet protein, som nu også vil udløse point i ARLA's nye afregningsmodel. Husk at hestebønner er en meget vandkrævende afgrøde og derfor kun bør dyrkes på jord, som har en god vandforsyning, enten i form af en god vandforynende jordtype, eller hvor der er mulighed for vanding. Hestebønner og ærter er selvforsynende med kvælstof og har kun behov for tilførsel af fosfor og kalium; i mange tilfælde kan behovet opfyldes af 350-450 kg/ha PKS 0-4-21.

Sådybde, udsædsmængde og ukrudtsbekæmpelse

Bælgsæd som hestebønner og ærter skal sås, så snart jorden er tjenlig. Den tidlige såning har flere formål, blandt andet sikres det, at afgrøden modner tidligere og høstbesvær mindskes, da vejret ofte er bedre, jo tidligere afgrøden er klar til høst. Ydermere resulterer den tidlige såning og langsommere fremspiring i, at ukrudtsbekæmpelsen bliver lettere, da der er flere sikre løsninger før afgrødens fremspiring. Fælles for hestebønner og ærter er, at de skal sås dybt, hhv. 6-9 cm's dybde for hestebønner og 6-8 cm's dybde for ærter. Det kræver et godt forarbejde og korrekt indstilling af såmaskinen samt for de fleste såmaskiners vedkommende også en tilpas lav fremkørselshastighed, som ikke bør overstige 5 km/t.

Udsædsmængden er afhængig af tusindkornsvægten (TKV) som for hestebønner og ærter kan variere meget. Udsæden er dyr, så det er vigtigt at ramme den rigtige udsædsmængde. Den vejledende udsædsmængde bestemmes af det ønskede plantetal, hvor det vejledende plantetal for hestebønner er 35-40 planter pr. m². For ærter er det vejledende plantetal 50-70 planter pr. m², størst plantetal anvendes ved småfrøede sorter. For ærter til helsæd i blanding med vårbyg tilstræbes 50-55 planter pr. m² sammen med 60-80 kg vårbyg pr. ha.

Udsædsmængden beregnes efter nedenstående formel.

$$Udsæd \text{ i kg pr. ha} = \frac{\text{Ønsket planter pr. m}^2 \cdot \text{TKV}}{\text{Procent markspiring}}$$

I tabellen nedenfor kan du også aflæse den vejledende udsædsmængde ved 85 % markspiring.

Tabel 2 Vejledende udsædsmængde i kg/ha for ærter og hestebønner

ved markspiringsprocent på 85.

TKV	Ærter [Planter/m ²]					TKV	Hestebønner [Planter/m ²]		
	50	55	60	65	70		35	40	45
200	118	129	141	153	165	500	206	235	265
225	132	146	159	172	185	550	226	259	291
250	147	162	176	191	206	600	247	282	318
275	162	178	194	210	226	650	268	306	344
300	176	194	212	229	247	700	288	329	371

En vellykket etablering og en effektiv ukrudtsbekæmpelse er et solidt udgangspunkt for et tilfredsstillende udbytte og en god og nem høst af afgrøden. I såvel ærter som hestebønner er det muligt at bruge jordmidlet Fenix, som har en god effekt på flere ukrudtsarter. Fenix må i hestebønner kun anvendes før fremspiring af afgrøden. En god og prisfornuftig ukrudtsløsning i hestebønner er en blanding af Fenix og et glyphosatmiddel; Anvend f.eks. 0,75 L/ha Fenix + 540 g/ha aktivstof glyphosat. I ærter kan Fenix også anvendes efter fremspiring, og her kan en blanding af Fenix og Fighter 480 bruges, når de første kimblade på ukrudtet er fremme. Anvend f.eks. 0,5 L/ha Fenix + 0,4 L/ha Fighter 480. Bemærk, at Fenix ikke kan anvendes, når der samtidig er etableret kløvergræsudlæg. Ved udlæg af kløvergræsudlæg i ærter til modenhed eller i ærter til helsæd anvendes kun Fighter 480. Bemærk, at begge førnævnte midler har lange behandlingsfrister, som skal overholdes. Er du derfor i tvivl om, hvorvidt afgrøden skal anvendes til helsæd eller modenhed, bør du læse etiketten nøje og sikre dig, at du ikke overskrider behandlingsfristen. Der er generelt megen vigtig information på sprøjtemidlernes etiket, og du bør altid læse denne inden brug. I den seneste udgave af TILVÆKST Grovfoder opridsede vi nogle af de vigtigste fokuspunkter i forhold til forfrugt og brug af kemi forud for hestebønner og ærter, som er følsomme overfor nogle ukrudtsmidler.

Du kan finde yderligere informationer om dyrkning af hestebønne og markært i SEGES' dyrkningsvejledninger, som du finder her.

REGLER OG TILSKUD

Bruger du svovlsur ammoniak, flydende gødning eller urea?

Af planterådgiver Vivi Ernsten

Restriktioner for udbringning af svovlsur ammoniak, urea og flydende gødninger med amid-kvælstof gælder fra 1. April til 1. Februar.

Ved udbringning af svovlsur ammoniak skal gødningen placeres ved såning, nedfældes eller nedbringes inden for fire timer – dog ikke i perioden fra 1. februar til 1. april. Vær især opmærksom, hvis du anvender mekanisk blandede gødninger, som kan indeholde svovlsur ammoniak som et blandingskomponent. I forhold til tidligere år skal der nu udarbejdes en erklæring, som skal opbevares i 5 år. Erklæringen skal indeholde følgende:

- 1 Hvornår gødningen er udbragt.
- 2 Hvilke arealer gødningen er udbragt på.
- 3 Hvor meget svovlsur ammoniak, som er tildelt.
- 4 Anvendelse af nedfældning, nedbringning eller placering ved såning. Dette skal dokumenteres med faktura fra maskinstation, regnskab fra markdriften med angivelse af udbringningsarealer eller eget udbringningsudstyr.

Ved udbringning af urea og flydende gødninger, som indeholder ureabaserede kvælstofforbindelser (amid-kvælstof), skal gødningen placeres ved såning, nedfældes eller nedbringes inden for fire timer. Alternativt kan den flydende gødning anvendes som bladgødskning, hvis der tilsættes sprede-klæbemiddel og tildeles max 20 kg urea-N pr. ha hver tredje dag. Du kan undgå kravet ved at tilsætte den anbefalede mængde ureaseinhibitor, som producenten foreskriver. Du er fritaget for kravet, hvis gødningen indeholder højst 6 % kvælstof, eller hvis gødningsproduktet har fået tildelt en dispensation. Forhør dig, hvor gødningen anskaffes, hvorvidt der er givet dispensation eller ej. I forhold til tidligere år skal der nu udarbejdes en erklæring, som skal opbevares i 5 år. Erklæringen skal indeholde følgende:

- 1 Hvornår gødningen er udbragt
- 2 Hvilke arealer gødningen er udbragt på
- 3 Hvor meget ureabaseret kvælstofgødning (amid kvælstof), som er tildelt
- 4 Anvendelse af ureaseinhibitor og indhold af ureaseinhibitor, samt kvittering for indkøb eller,
  - kvittering for indkøb af sprede-klæbemiddel, samt dokumentation for tildeling af gødningen som bladgødskning og max tildeling af 20 kg UREA-N pr. ha hver tredje dag eller,
  - dokumentation for at vilkårene i Miljøstyrelsens dispensation er overholdt, samt gødningsproducentens forskrifter er efterfulgt.

I skrivende stund findes der ikke "officielle" skemaer, der kan bruges som erklæring. Vi følger op med nyt herom, når der er udarbejdet de nødvendige skemaer eller erklæringer.

Jordprøver på kvæg-undtagelsesbrug

Af planterådgiver Thomas Harbo og Vivi Ernstsén

Jordprøver på kvæg-undtagelsesbrug skal udtages inden 31. juli.

Beregningsgrundlaget for antallet af jordprøver er nu **harmoniarealet** i markplanen. Dvs. at der skal tages jordprøver af såvel omdriftsarealet som arealet med permanent græs, hvis det indgår i harmoniarealet. Det er også nyt, at der skal foreligge en analyse fra hver særskilt mark med harmoniareal, der findes i markplanen. Der skal således IKKE tages jordprøver af brakarealer eller arealer omfattet af §3-beskyttelse. I øvrigt gælder flg. Krav:

- Én jordprøve pr. påbegyndt 5 ha og mindst en jordprøve for hver mark.
- Prøverne skal analyseres for kvælstof (N-min eller N-total) og fosfor (Pt).
- Der skal foreligge et markkort, som angiver, hvor samtlige prøver er udtaget.
- Der skal tages jordprøver mindst hvert fjerde år.
- Analysen for N-min/N-total og Pt skal foretages på et akkrediteret laboratorium.

Bedrifter, der senest har taget jordprøver for kvælstof og fosfor den 31. juli 2019, alternativt 31. december 2019, skal derfor udtage nye jordprøver senest den 31. juli 2023. Der skal fortsat tages mindst én jordprøve pr. fem hektar i omdrift.

Har du senest taget jordprøver i 2019, bør du kontakte din planterådgiver snarest for aftale om nye jordprøver.

Jordprøver til ARLA tillægsmodel for bæredygtighed

Af planterådgiver Vivi Ernstsén

Til ARLA tillægsmodel for bæredygtighed er det muligt at opnå et point for jordprøveudtagning. Jordprøveudtagningen skal ske for to forskellige typer marker, hvor der skal uploades en jordanalyserapport, samt analyse for kulstof. Upload af data fra jordprøveudtagning m. kulstof skal ske hvert syvende år.

Der er to muligheder for at udtage jordprøver. Enten via tredjepart, hvor f.eks. SAGRO's jordprøveteam udtager prøverne, eller at du selv udtager prøverne. Den sidste mulighed er kun tilgængelig frem til udgangen af 2023, da det ses som en overgangsordning.

Læs nærmere om jordprøveudtagning i nedenstående banner

For bestilling af jordprøveudtagning ved SAGRO's jordprøveteam skal du kontakte din planterådgiver.

---

3 meter dyrkningsfrie bræmmer langs vandløb og søer

Husk, at der gælder krav om 3 meter dyrkningsfrie bræmmer langs vandløb og søer fra 1. Marts 2023.

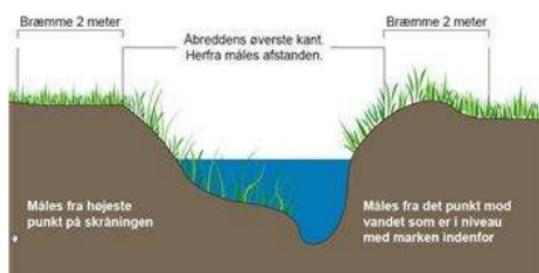
Med den nye CAP 23-reform er de hidtidige 2 meter bræmmer langs vandløb og søer fra 1. januar 2023 blevet til 3 meter bræmmer. I hvert fald er der i langt de fleste tilfælde tale om de samme vandløb og søer med krav om bræmmer som tidligere, men der kan være enkelte ændringer. Du bør derfor søge information om, hvor kravet om 3 meter bræmmer er gældende. Dette kan bl.a. ses i IMK i Tast selv, <https://selvbetjening.lbst.dk/#/markkort>, eller i FarmTracking, hvor dette og flere kort vises med den seneste opdatering. Læs mere herom i artiklen "FarmTracking – nye kortlag" i TILVÆKST Grovfoder nr. 3.

Figur 1 Kort med 3 meter bræmmer i IMK
(Kilde: Landbrugsstyrelsen)

Beskyttelsen af og dyrkningsrestriktionerne i 3 meter bræmmerne er de samme, som gælder for §3-arealer fra 1. Juli 2022; Dvs. ingen jordbehandling, ingen gødsning og ingen anvendelse af pesticider. Bræmmerne må afgræsses, eller du må tage slæt. Har bræmmerne omdriftstatus, kan de desuden anvendes til slåningsbrak, hvor der så er krav om én årlig afslåning, enten i april måned eller i perioden 1. August-25. Oktober. Har du sået vintersæd i den ene meter, som bræmmen er udvidet med fra nytår, er det ikke nogen overtrædelse af reglerne. Blot må du ikke gødske, sprøjte eller høste afgrøden i 3 meter bræmmen.

Det kan medføre voldsomme sanktioner at overtræde dyrkningsbegrænsningerne i 3 meter bræmmerne. Vi har eksempler på, at selv små førstegangsovertrædelser medfører 1-3 procent træk i EU-støtten samt politianmeldelse eller et administrativt bødeforlæg. I gentagelsestilfælde kan sanktionen løbe op i 15 procent af EU-støtten, så du må på ingen måde tage let på, hvorvidt kravet overholdes. Bemærk, at den dyrkningsfrie bræmme skal være 3 meter bred, når du ansøger om grundbetaling, selvom der står 'Bræmme 2 meter' på nedenstående figur, som er hentet i Landbrugsstyrelsens nyeste instruks for konditionalitet 2023. I Landbrugsstyrelsens instruks giver flg. anvisning på, hvordan 3 meterbræmmen opmåles: "Bræmmen på 2 (3 red.) meter langs vandløb og søer beregnes fra vandløbets eller søens øverste kant (se figur herunder). Den øverste kant er overgangen fra det skrånende terræn mod vandløbet eller søen til det flade terræn, der normalt kan jordbehandles. "Den øverste kant" af visse søer er overgangen mellem bevoksningen af vand- og sumpplanter og egentlig landplanter."

Figur 2 Sådan måler du den dyrkningsfrie bræmme. Bemærk, at Landbrugsstyrelsen ikke har opdateret deres figur "til 3 meter bræmme", selvom det er det gældende EU-krav.

(Kilde: "Instruks for konditionalitet – 2023", Landbrugsstyrelsen)

Er du ikke enig i de udpegede 3 meter bræmmer, skal du henvende dig til kommunen, der er myndighed på området. Udpegningen gælder for ét år ad gangen.